

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7659>

Number: 70 , p. 163-181, Autumn I 2018

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / The Published Date

26.05.2018

02.09.2018

Yayınlanma Tarihi / Publication of Acceptance Date

30.09.2018

HERTHA KRAEFTNER'İN "BAŞKENTTE" VE INGEBORG BACHMANN'IN "KÖPEK HAVLAMALARI" ADLI ÖYKÜLERİNDE (POST)MODERN DÜNYADA ÖZYABANCILAŞIM VE ANNE-OĞUL YABANCILAŞMASI¹
IN THE STORY OF HERTHA KRAEFTNER'S "IN THE CAPITAL" AND OF INGEBORG BACHMANN'S "BARKING OF DOGS" SELF-ALIENATION AND MOTHER-SON ALIENATION IN (POST)MODERN WORLD

Doç. Dr. Funda Kıziler Emer

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2204-3063>

Sakarya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öz

Bu çalışmada, hemen hemen aynı dönemlerde yaşamış ve yaşamlarını intihar ederek sonlandırmış savaş sonrası Avusturya edebiyatının (Nachkriegsliteratur) iki seçkin kadın şair ve yazarı olan Ingeborg Bachmann ile Hertha Kräftner'in seçilmiş düz yazı metinleri karşılaştırılacaktır. Karşılaştırmak üzere seçtiğimiz bu metinlerin orijinal adları şu şekildedir: Ingeborg Bachmann'ın „Das Gebell von Hunden“ ile Hertha Kräftner'in "In der Hauptstadt" adlı öyküsü. (Ingeborg Bachmann'ın öyküsü Kamuran Şipal tarafından Türkçeye çevrilmiştir, ancak Hertha Kräftner'in öyküsü henüz dilimize çevrilmemiştir. Bu nedenle Kräftner'in metninden yapılan alıntılar, tarafımızdan Türkçeye çevrilmiştir).

Bu karşılaştırmalı çalışmanın konusu, Ingeborg Bachmann'ın "Köpek Havlamaları" ve Hertha Kräftner'in "Başkentte" adlı seçilmiş metinlerinde 'anne-oğul ilişkisi' çerçevesinde izlekselleştirilen 'aile ilişkilerindeki yabancılaşma ve özyabancılaşım (kişinin kendisine yabancılaşması)' sorunsalını karşılaştırmaktır.

¹ Bu makale, 03-05 Mayıs 2018 tarihleri arasında Alanya Alaattin Keykubad Üniversitesi'nde düzenlenen "4. Uluslararası Filoloji Sempozyumu"nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

Çalışmanın amacı ise, bu şekilde (post)modern dönemin bireysel ve toplumsal anlamdaki en önemli sorunlarından biri olan yabancılaşma sorununa dikkat çekmektir.

Çalışmamızda incelemek üzere seçtiğimiz her iki öyküyü, yöntembilimsel açıdan; tematolojik olarak 'ortak konu' ekseninde karşılaştıracacağız. 'Yabancılaşma sorunsalı' ekseninde yaptığımız metin çözümlemesinde kullandığımız yöntem; metin içi (werkimmanent) yorumlama yöntemi, psikanalitik, sosyolojik, tarihsel ve feminist eleştiriyile okur odaklı (werkextern) yaklaşımları birbirine harmanlayan 'eklektik' bir yöntemdir.

Özetle, bu özgün çalışmada; Avusturya edebiyatının iki önemli kadın şair ve yazarı olan Ingeborg Bachmann ile Hertha Kräftner'den seçtiğimiz her iki öyküde, anamalı (post)modern dönemin büyük şehirlerinde hızla akan zaman temposu içinde yaşayan anonim (eril) öznelerin, kendilerine ve annelerine yabancılaşmasının trajik boyutlarını 'karşılaştırmalı' olarak irdelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, Hertha Kräftner, Ingeborg Bachmann, Özyabancılaşım, Anne-Oğul Yabancılaşması

Abstract

In this study, selected plain texts of Ingeborg Bachmann and Hertha Kräftner, two outstanding women poets and writers of post-war Austrian literature (Nachkriegsliteratur), who lived almost at the same time and who ended their lives by suicide, will be compared. The original titles of these texts we chose to compare are as follows: Hertha Kräftner's "In der Hauptstadt" and Ingeborg Bachmann's "Das Gebell von Hunden". (Ingeborg Bachmann's story has been translated into Turkish by Kamuran Şipal, but Hertha Kräftner's story has not yet been translated into our language. For this reason, the quotations from Kräftner's text have been translated into Turkish by us).

The subject of this comparative study is to discuss the problem of self-alienation (the alienation of the person to himself) and the alienation of family relations in the context of the 'mother-son relationship' in the selected texts of Ingeborg Bachmann's "Barking of Dogs" and Hertha Kräftner's "In the Capital". The aim of the study is to draw attention to the problem of alienation, which is one of the most important problems of the individual and societal aspects of the (post)modern era.

In this study, we will compare the both narratives we choose to examine in terms of methodology in terms of 'common subject'. The method we use in analyzing texts on the axis of 'alienation is problematic' is an eclectic method of interpreting werkimmanent interpretation method, psychoanalytic, sociological and feminist criticism and reader-oriented (werktranszendental) approaches.

In summary, in this original study; in both stories we choose from Hertha Kräftner and Ingeborg Bachmann, two important female poets and writers of Austrian literature, we will try to examine the tragic dimensions of which the anonymous (masculine) subjects which lives within the time pace flowing fast in big cities of capitalist and (post)modern period, to become estranged from themselves and their mothers in a comparative way.

Key Words: Comparative Literature, Hertha Kräftner, Ingeborg Bachmann, Self-Alienation, Mother-Son Alienation

GİRİŞ

Bu çalışmada, savaş sonrası Avusturya yazınının (Nachkriegsliteratur) ve kadın yazınının (Frauenliteratur) iki önemli kadın temsilcisi olan Ingeborg Bachmann (1926-1973) ile Hertha Kräftner'in (1928-1951) seçilmiş düzyazı metinleri, tematolojik olarak

ortak konu (Corbineau-Hoffmann, 2000: 121-136; Aytaç, 2003: 87-88) ekseninde karşılaştıracaktır. Hertha Kräftner'in "Başkentte" (1951) ve Ingeborg Bachmann'ın "Köpek Hav-

* Hertha Kräftner, "In der Hauptstadt", *Kühle Sterne*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag. (2001), s. 262-266.

lamaları"* (1971) adlı metinlerinde anne-oğul ilişkisi çerçevesinde anlatılan (post)modern yaşamda 'yabancılaşma sorunsalı', metin içi (werkimmanent) yorumlama yöntemi, psikanalitik, sosyolojik, tarihsel ve feminist eleştiriyle okur odaklı yaklaşımları harmanlayan eklektik bir yöntemle karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Yapılan çalışma, şair kişilikleriyle ön plana çıkan ve kalemlerinin gücü açısından sıkça birbirleriyle kıyaslanan bu iki kadın yazarın, daha önce hiç karşılaştırılmamış iki düzyazı metnini birbiriyle karşılaştırması bakımından önem taşımaktadır.

Aynı dönemde, aynı kültürel ve coğrafi ortamda yaşamış – ayrıca ikisi de yazarlık ün kazanabilmiş ender yazarlardan – olan bu iki Avusturyalı kadın şairin yaşamlarındaki en çarpıcı benzerlik hiç kuşkusuz, II. Dünya Savaşı'nın yıkım ve kıyımlarına bizzat yaşayıp tanıklık etmiş ve biri 47, diğeri 23 yıllık trajik yaşamlarını intiharla sonlandırmış olmalarıdır. Aralarında yalnızca iki yaş fark olup aynı coğrafyada, aynı dil ve kültür ikliminde yaşamış ve aynı yazın çevrelerinde bulunmuş olan bu iki kadın yazarın birbirinden doğrudan etkilenip etkilenmediğine – ki bu, Žirmunskij'e göre "tarihsel-genetik karşılaştırma"ya girer (Žirmunskij: 1973) – dair elimizde kesin bir veri yoktur. Ancak her ikisinin de, birbirine benzer değil, tümüyle birbirinin aynı olan tarihsel ve sosyo-ekonomik koşullarda yaşamlarının kesinliğinden hareketle, yapacağımız bu tematolojik karşılaştırmanın yöntem açısından "tarihsel-tipolojik" (Zima, 2011: 50-51; Corbineau-Hoffmann, 2000: 103-120; Aytaç, 2003: 95; Hösl, 2008: 381-402) bir nitelik taşıdığını belirtelim.

I- Avusturya Yazınından İki Kadın Yazar: Ingeborg Bachmann ve Hertha Kräf- tner

Innsbruck, Graz ve Viyana üniversite-lerinde felsefe öğrenimi gören Ingeborg

Bachmann, 1950'de *Die kritische Aufnahme der Existenzphilosophie Martin Heideggers* başlıklı teziyle doktorasını tamamlamıştır. Bachmann'ın metin evreninde, özellikle Martin Heidegger'in (1889-1976) varoluş ve Ludwig Wittgenstein'in (1889-1951) dil felsefesinin izleri belirgin biçimde görülür. Dünyaya fırlatılmış olan insanın mutlak aidiyetsizliğini ve yersiz-yurtsuzluğunu izlemek edindiği metinlerinde var-oluş ve dil sorunsalını birbirinin tamlayanı olarak ele alan yazar, yerleşik düzene ütopyan bir dil ve bu yeni dil aracılığıyla kurulacak olan yeni bir dünya tasarımıyla başkaldırır.

"Die gestundete Zeit" (1953) ve "Anrufung des Großen Bären" (1956) başlıklı şiir kitapları büyük başarı kazanır. Felsefel ve psikanalitik derinliği olan şiirlerinde; aşk, acı, hüzn, zaman ve ölüm en çok öne çıkan konulardır. Şiirin yanı sıra radyo oyunları, öykü ve anlatılar, ayrıca *Malina* (Bachmann, 1985) adlı bir roman kaleme alan yazar, üyesi olduğu "Grup 47" adlı dönemin en önemli yazın grubunun verdiği ödül başta olmak üzere, Georg Büchner, Anton Wildgans ve Avusturya Büyük Devlet Ödülü gibi birçok önemli yazın ödülü almıştır (Pochlatko vd., 1974: 327-328; Adel, 1982: 32-36; Klinger, 1980: 147-153; Zeyringer, 2008: 87-111). Hitler birliklerinin doğduğu kent olan Klagenfurt'a girişini asla unutmadığını söyleyen Bachmann, "(b)u sözde uygar dünyada görünüşte uygar davranan insanlar arasında, gerçekte sürekli bir savaşın egemenliğinden kuşku" duyulmaması gerektiğini ve "insanların birbirlerini ağır ağır öldürmekte oldukları(nı)" savunur. Savaşın asla sonlanmayacağına inanan yazara göre, faşizm de; "atılan ilk bombalarla" ya da "terörle başlamaz. Faşizm, insanlar arasındaki ilişkilerde başlar [...]" (Cemal, 1985: 8-9). Aslında bir roman dizisi olarak yazmayı tasarladığı "Ölüm Türleri" ("Todesarten") başlıklı metinlerden ilki olan *Malina* (1971) adlı romanında, kadın-erkek ilişkisi ekseninde bu düşüncelerini işlemiştir.

* Ingeborg Bachmann, „Köpek Havlamaları“, *Otuzuncu Yaş. Bütün Öyküler* (Çeviren: K. Şipal), İstanbul: YKY. (2006), s. 354-373.

Savaşı, faşizmi ve kapitalizmi eleştirdiği, kadın-erkek ilişkilerini, kadın ve cinsiyet sorunsalını, erkek egemen düzeni sorguladığı metinleriyle Almanca yazına damgasını vuran yazar, uzun yıllardır yaşadığı Roma'daki evinde, intihar izlenimi yaratacak ölçüde uyku hapi aldıktan sonra elinde hiç eksik etmediği sigarasıyla uyuyakalmış ve çıkan yangından aldığı yaralar sonucu vefat etmiştir. (Cemal, 1990: 7-9).

Yazın dünyasına ilk kez *Lynkeus* adlı bir yazın dergisinde yayımlanan "Einem Straßengeiger" (Kräftner, 1948/ 1949: 25) adlı bir şiiriyle adım atan Hertha Kräftner de Bachmann gibi, Viyana Üniversitesi'nde Alman ve İngiliz Dili ve Edebiyatı öğrenimi görmüştür. Ayrıca psikoloji ve felsefe dersleri de alan Kräftner, lisans ve yüksek lisans öğrenimini başarıyla tamamlayarak, 1949'da sonradan bitiremeyeceği *Die Stilprinzipien des Surrealismus nachgewiesen an Franz Kafka* başlıklı doktora tezini yazmaya başlamıştır.

Etkileyici kalemıyla kısa sürede Viyana yazın çevresinde kabul gören şair, 1951'de yayımlanan *Pariser Tagebuch* (Kräftner, 2001: 192-210) adlı güncesiyle *Neue Wege* dergisinin verdiği düzyazı metin ödülünü kazanır. Kendisinden "muazzam yetenek", "harika çocuk" ve "dahi yazar" olarak bahsedilen Kräftner, dilsel yetkinliği açısından genellikle Ingeborg Bachmann'la karşılaştırılır (Härtling, 1983: 242-248; Schütz, 1988: 153-158; Kaukoreit, 2000: 283; Leskovar, 2005: 12; Zeyringer, 2008: 88; Renner, 2009: 248-250; Kaszyński, 2012: 276). Peter Härtling onu "Ingeborg Bachmann'ın yanın(a)" yerleştirerek, "savaş sonrası yazınının en önemli kadın şairlerinden biri" (a.g.e.: 248) olarak nitelendirir. Başta şiir olmak üzere, roman fragmanı, kısa öykü, mektup ve günce gibi farklı türde kaleme alan Kräftner, Zeyringer'in söylemiyle intiharının ardından "ince, ama çok değerli bir eser" (Zeyringer, 2008: 88) bırakmıştır.

Henüz yirmi üç yaşındayken aşırı dozda uyku hapi içerek yaşamına son veren Kräftner'in metin evreninin ana bileşenleri; ölüm motifi ve ölmek arzusudur. Tıpkı çağ-

daşı "Ingeborg Bachmann gibi o da, "hiçlikte hayatta kalmış olmaya şükretmek" için, "ölüm-türler"ini araştırır" (Eichmann-Leutenegger, 1998: 92). Ölümün yanı sıra aşk, melankoli, keder, ayrılık, aidiyetsizlik, yabancılık ve yalnızlık motiflerini sıkça işleyen yazar, yazın yolculuğunun başındaki - ki dönemin birçok yazarında gözlenir bu - Rilke ve Trakl'ın etkisinden zamanla sıyrılarak; "türülü çiçek, baharat ve meyve kokularıyla donatılmış, renkli, sıcak, capcanlı, egzotik ülkelere özgü unsurlar taşıyan imgeleriyle sanatsal açıdan çok güçlü bir anlatımla, kendine özgü ve sıra dışı bir şiir evreni yaratmayı başarmıştır" (Emer Kıziler, 2014: 98).

Metnindeki 'yabancılaşma sorunsalını' Bachmann'la karşılaştırmalı olarak inceleyeceğimiz Kräftner'in kendisi de, Norveç gezisinde kaleme aldığı güncesine (1949) yazdığı gibi hep 'yabancı' kalmıştır aslında yaşama: "Yine beni kedere boğarak hasta eden hayvan, her birinden hastalık, umutsuzluk, kötülük ve üzüntü akan sayısız ağzı olan o korkunç hayvan, içimde emekleyerek yavaş yavaş yukarıya doğru çıkıyor. Ah, herhangi bir yerde de kendimi yuvada hissedebilseydim!" (Kräftner, 2001: 119-120).

II- Yabancılaşma Sorunsalına Genel Bir Bakış

Latince "alienatio", Almandada "Entfremdung", İngilizcede "alienation", Fransızcadada "aliéne" sözcükleriyle ifade edilen "yabancılaşma" kavramı, öncelikle "ruhsal bir rahatsızlık durumunu" (Fromm, 1993: 107) imler. Kökeni Antik Yunan'a dayanan kavramı, sistematik olarak ilk kez Alman felsefeci Georg F. W. Hegel (1770-1831) irdelemiştir. İdealist felsefenin öncülerinden olan Hegel, yabancılaşma kavramını; insanı kendi özüne (özyabancılaşım) ve içinde yaşadığı topluma/dünyaya "yabancı" kılan ve yarattığı bu "ölü dünya" içindeki toplumsal kurumlarıyla insanlar arası ilişkileri de zehirleyen "burjuvazinin mülkiyet kurumu(nu)" (Akt.: Marcuse, 1989: 29) eleştirmek için kullanmıştır. Eyişimsel materyalizmin kurucusu olan Karl Marx (1818-1883) ise bu kavramı, anamalcı (kapita-

list) düzen içinde işçinin kendi emeğinin ürünü olan nesnelere yabancılaşması biçiminde tanımlamıştır. İşçiyi, ekonomik açıdan kendi bedensel ve zihinsel erkesini harcayarak ürettiği nesneye, kendi emeğine yabancılaştıran alt yapıdaki bu patoloji, insanın kendi özüne, dolayısıyla diğer insanlara ve topluma; "insanın insandan yabancılaşması" (Akt.: Marcuse, 1989: 226; Korsch, 2000: 132-133) şeklinde sirayet ederek üst yapıyı da ele geçirir.²

Felsefe, sosyoloji, teoloji, psikoloji ve yazınbilim gibi farklı disiplinlerde açılımları olan yabancılaşma kavramı, özellikle 19. yy. sonları ve 20. yüzyılın ileri derecede sanayileşip makineleşen dünyasında yaşayan modern öznenin kendisiyle ve içinde yaşadığı toplumla ilişkisini biçimlendiren olumsuz bir yaşam deneyimi olarak ele alınır. Nitekim modern yaşamın irasalı haline gelen yabancılaşma olgusunu "kişinin kendini bir yabancı olarak algıladığı bir tür deneyim" şeklinde okuyan Erich Fromm, Marx'ın savına koşut olarak anamalcı dizgede kendi emeği ve eylemine "yabancılaşan insan(m), diğer insanlarla olduğu gibi, kendisiyle irtibatını da yitir(diğini)" (Fromm, 1993: 107) belirtir. Georg Lukacs yabancılaşmayı, "(k)apitalist düzenin bu dönem insanının ruhuna yansiyiş biçimi()"

² Marx, aslında felsefeli bir kavram olan yabancılaşmayı "para, değer, kredi vs. gibi ekonomik olgulara ilk belirgin uyarlanışı(nı),[...]*Karalama Defterleri*'nde [*Exzerptenhefte*] (1844)" ile "iktisadi-felsefi elyazmalarında" ele almıştır. "İşçinin yabancılaşmasının salt emek ürünleriyle ilgili ilişkileri dâhilinde değil, bizzat üretim süreçleri dâhilinde yer aldığını gösteren bu betimleme oldukça etkileyicidir. Marx burada, öte yandan, kapitalist ekonomik organizasyonun kredi ve banka işleri gibi görünürde daha gelişmiş olan biçimlerinin St. Simonistler ve başka ütöpik sosyalistlerce, daha o zamanlar, "insanın nesneden; sermayenin emekten, özel mülkiyetin paradan, paranın insandan basamak basamak ayrılması" şeklinde idealize edilmesine karşın, bunların gerçekte, "unsurların artık mal, maden, kağıt değil, ahlaki varoluş, toplumsal varoluş, bizzat insan bağrının içi olduğundan, insanın insana karşı güveni görünüşü altında, . . . [tam tersine] . . . güvensizliğin ve yabancılaşmanın en kötüsü" (...) olduğunu ifade etmiştir." (Korsch, 2000: 132).

(Lukacs, 1978: 68) olarak tanımlar. Herbert Marcuse, ileri işleyim toplumlarının metayı ve tüketimi en üst değer kılma, "nesne dünyayı insanın an ve bedeninin bir uzantısına dönüştür(me)" çabasının, kitle iletişim araçlarının da etkisiyle son derece başarılı olduğunu ve "savurganlığı gereksinime ve yok etmeyi var etmeye çevirme" konusundaki ustalığın, yabancılaşma kavramının kendisini sorgulatacak düzeye eriştiğini savunur (Marcuse, 1990: 8). Öyle ki artık, "(y)abancılaşma bütünüyle nesnel olmuştur; yabancılaşmış özne yabancılaşmış varoluşu tarafından yutulmaktadır" (a.g.e., 10).

Üretim etkinlikleri alanında gerçekleşen altyapısal değişimin üst yapıya yansımalarıyla dünya yazınında kökten bir dönüşüm gerçekleşir. Metalaşmış modern dünyada gerçeklik algısının değişmesine koşut olarak, kurmaca evrende de zaman algısı parçalanmış, gerçek(lik) belirsizleşmiş, Aydınlanma'nın yarattığı birey(sellik) kurgusallaşmış, ben(lik) ideali yok olmuş, nesne özneyi biçimlendiren konuma geçmiştir. Dönem yazınında ağırlıklı olarak, yaşamı mekanikleştirip 'şey'leştirerek, insanı kendine ve çevresine yabancılaştıran burjuva düzenine yönelik eleştiri başat konumdadır. Modern öznenin temel varoluşsal açmazı olarak yabancılaşma olgusu, dünya yazınında Goethe'den, Schnitzler'e, Wordsworth, Keats'e, Dickens ve Zola'ya kadar birçok farklı yazar tarafından ele alınmıştır. Ancak Almanca yazında bu dönüşümün izleri, özellikle Rilke'nin *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nda, Kafka'nın *Yargı*'sında, Barlach'ın *Ölü Gün*'ünde belirgin ve etkileyici biçimde açığa çıkmış, Heym, Stadler ve Trakl'in şiirleriyle de doruk noktasına ulaşmıştır (Jens, 1984: 112).

Yabancılaşma, iki büyük Dünya Savaşı'nın yaşandığı 20. yyın yazın dünyasına, "bireysel özgürlüğün yitirilmesi ve varoluş korkusunun gittikçe artması" biçiminde yansımıştır. Özellikle Kafka, Beckett ve Bernhard gibi ustaların yapıtlarında "ben ve dünya

arasındaki yabancılaşma o kadar aşırıya varmıştır ki, her gerçek kuşkulu ve gerçek dışı bir hal almıştır” (Daemrich, 1995: 133). Hızla mekanikleşip teknolojikleşen, insanlar arası ilişkileri otomatlaştırarak metalar arası ilişkilere indirgeyen modern dünyanın tek tip kitlelere evrilmiş tüketim toplumlarında, özellikle Kafka’nın metinlerinde (Kafka, 1983) görüldüğü gibi, özgün, etkin ve bütünlüklü bir kişiliği imleyen ‘birey’ (Individium) kavramı – ve dolayısıyla kahraman (“Held”) – ortadan yok olmuş, onun yerini devasa devlet aygıtının sayısız dişlisiyle işleyen bürokrasi çarkı karşısında aciz düşüp edilgenleşen, büyük şehirlerdeki kitle yığınları içinde yalnızlaşmış yabancılaşmış anonim özne (Subjekt) – anti-kahraman (“Anti-Held”) – almıştır.

Kräftner “Başkentte” adlı metnini 1951’de, Bachmann “Köpek Havlamaları”nı 1971’de, kaleme almıştır. Kräftner’in bu öyküyü yazdığı tarih, kronolojik açıdan savaşın bitimine daha yakın olmakla birlikte, seçilen her iki metin de, kabaca II. Dünya Savaşı (1939-1945) sonrası döneme denk gelmektedir. Yaklaşık altı milyon Musevinin toplama kamplarında çoluk-çocuk katledildiği, dünyayı yok etme tehdidinde karşın atom bombasının üretilip kullanıldığı II. Dünya Savaşı, “modernitenin ülküleri(nin) açıktan açığa ihlal edil(diğinin)” (Lyotard, 1998: 20) açık bir göstergesi olarak kabul edilir. Bu açık gösterge, Aydınlanmacı modernliğin artık sona erdiğini, onun ürettiği “metaanlatıların” (Lyotard, 1990: 46) inanırlığını kesin olarak yitirdiğini gösterir. Soykırım gerçeği ve toplama kampı paradigmasıyla tarihe silinmez bir karanlığın damgasını vuran II. Dünya Savaşı sonrası dönem, Batı (ve Hıristiyan) merkezci egemen anlayışın değişimini ifade eden bir “ruh halini ya da zihinsel durumu” (Akt.: Featherstone, 1996: 22) imler ki, bu da; “post-modern” (modern-sonrası) diye nitelendirilir (Kıziler, 2006: 24-25).

Totaliter rejimlerin baskıcı yönetimi altında, savaşın türlü kıyım ve yıkımları arasında ayakta kalma çabası verilerek yaşanan Sıcak Savaş yıllarının ardından, dünyada bu

kez de, devrin iki büyük süper gücü sayılan Amerika ve Eski SSCB arasındaki sürtüşmelerin egemen olduğu tehditkâr bir Soğuk Savaş dönemine girilmiştir. Hep tetikte bekleyen yeni bir “nükleer savaş gözdağının” (Marcuse, 1990: 19) gölgesindeki sözümona barış ortamıyla, tam bir kaygı ve korku çağı olarak nitelendirilebilecek olan bu kaotik ve sancılı dönemde insanın, içine doğduğu toplumun ve çağın akıl almaz gerçekliklerine ‘yabancılaşması’ neredeyse kaçınılmaz bir durumdur.

Avusturya yazınından seçtiğimiz metinlerde izini süreceğimiz yabancılaşma olgusunu, dünya edebiyatı tarihinde en çarpıcı biçimde anlatan kült-metin; hiç kuşkusuz Franz Kafka’nın *Değişim*’idir (*Verwandlung*). Kafka burada, anamalcı piyasa mantığının yabancılaştırıcı etkisinin insanın kendisiyle ve en yakın çevresini oluşturan aile üyeleriyle olan ilişkilerine dek nasıl sızıp insan ilişkilerini zehirleyerek metalaştırdığını, Gregor Samsa’nın devasa bir hamamböceğine dönüşümüyle gösterir (Kafka, 1996). Bachmann ve Kräftner’in tematik açıdan karşılaştıracığımız metinlerinde de, (post)modern yaşamda insanın kendine ve ailesine yabancılaşma olgusu, ‘anne-oğul ilişkisi’ üzerinden anlatılmıştır. Yazarların niçin özellikle bu ilişki modelini seçtiği sorusu, anne-oğulun birbirinden dramatik kopuşunun, insan yavrusunun Baba’nın (*fallus*) temsil ettiği kültür ki, bu; yabancılaşmayı temel varoluş deneyimi haline getiren modern burjuva kültürüne karşılık gelmektedir, tarafından yoğrulmuş biçimlendirileceği bir özne haline evrilmesinde temel önem taşımasıyla (Bilgin, 2013: 95-103) aydınlatılabilir. Her iki kadın yazar da, bu şekilde metinlerinin alt yapısına dokudukları ataerkil anamalcı burjuva düzeni eleştirisini berkitir.

III- “Başkentte” ve “Köpek Havlamaları” Adlı Öykülerde Özyabancılaşım ve Anne-Oğul Yabancılaşması

Şimdi, karşılaştırmak üzere seçtiğimiz metinlerin içeriklerine kabaca bakıldığında bile kendisini hemen ele veren tematolojik benzerlikleri, ortak ve farklı noktaları ele ala-

lim:

Ingeborg Bachmann, aslında Viyanalı kadınları anlattığını söylediği (Bachmann, 1994: 70-71) "Simülta" ("Simultane") adlı öykü kitabındaki (Bachmann, 2008) "Köpek Havlamaları" ("Das Gebell von Hunden") başlıklı metninde; yaşlılık, hastalık ve yalnızlıktan dolayı gerçekte dışarıda var olmayan köpeklerin havlamalarını işitmeye başlayan Bayan Jordan'ın öyküsünü anlatır. Metinde biri yaşlı Bayan Jordan, diğeri genç Bayan Jordan (Franziska) olan iki kadın figür vardır. Aralarında bulunmamasına rağmen, onları bir araya getiren kişi, birinin oğlu ve diğeri eş konumundaki uluslararası üne kavuşmuş psikiyatri Profesörü Leopold Jordan'dır. Anne Bayan Jordan, beklenmedik biçimde kendisini sıkça görmeye gelmeye başlayan gelini Franziska'ya, sürekli olarak tek çocuğu olan oğlunu övmekte, onun çocukluğunda ve okurken çektiği sıkıntıları anlatmakta, genç Bayan Jordan ise, âşık olduğu adam hakkında hiç bilmediği şeyleri öğrendiği bu konuşmaları büyük bir ilgiyle dinlemektedir. Ancak büyük şehirde yaşayan, ilçede oturan yaşlı ve hasta annesini neredeyse hiç ziyarete gitmeyen Leo Jordan, onun bu açığını telafi etmek için maddi-manevi büyük çaba harcayan 2. karısı Franziska'yı da terk eder ve iki kadın bir araya gelemez artık. Bu iki kadının Leo konulu sohbetlerine dayanan metin, her iki kadının da; önce genç, sonra yaşlı Bayan Jordan'ın ölümüyle sonlanır.

Hertha Kräftner ise "Başkente" ("In der Hauptstadt") adlı metninde, yükseköğrenim görmek için başkentteki teyzesinin ve büyük annesinin evine giden genç bir adamın öyküsünü anlatır. Metnin ana figürü olan genç adam, daha önce de çocukken, babasının ölümünden sonra bir süreliğine onların evinde kalmış, daha sonra annesi onu geri çağırdığındaysa akrabalarından ayrılıp evine geri dönmek istememiştir. Akrabalarını çabucak unutmuştur, ancak onların yaşadığı başkenti bir türlü unutamamıştır. Şimdi, sürekli rüya-

larında gördüğü başkente yaşama fırsatını yakalamıştır. Başkente çok uzak olmayan bir kasabada yaşayan annesine, çalışmalarından fırsat buldukça hafta sonlarını kendisinde geçireceği sözünü vererek, kasabadan ayrılır ve yola çıkar. Ancak oraya yerleştiğinde, metin boyunca öne sürdüğü türlü gerekçelerden ötürü, bir kez olsun ayrıldığı kasabadaki evine, daha doğrusu annesini görmeye gidemez ve bu durum, yıllarca değişmez. Metnin sonunda yıllardır oğlunu göremeyen anne ölür.

Kronolojik olarak Kräftner bu metni, Bachmann'dan 20 yıl önce kaleme aldığı için, çözümlememize onun metniyle başlıyoruz: Metinde biri erkek diğeri kadın, toplamda altı kişiden oluşan bir figür kadrosu vardır. O anlatıcı tarafından anlatılan bu öyküde, 'oğul' ana figür konumundadır. Yan figürler ise onun yaşamında biçimlendirici rol oynayan anne, kızkardeş, teyze, büyükanne ve nişanlı konumunda olan kadınlardan oluşmaktadır. Yazar, bu figürlerin hiçbirisine bir ad veremeyerek, okur tarafından anonim kişiler olarak algılanmalarını sağlamıştır. Anlatıcının, olayları o-nun bakış açısından anlattığı oğul figürü, yüksek öğrenim görmek için o zamana kadar yaşadığı kasabadan ayrılır. Bu şekilde metin iki ayrı uzam ve zaman kesitine bölünmüş olur: Biri metnin başlığında yer alan teyze ve büyükanne'nin oturduğu, delikanlının da üniversiteye başladığı andan itibaren yaşamını sürdürmeye başladığı "başkent", diğeri ise annesi ve kızkardeşinin ikamet ettiği, o zamana kadarki yaşamını; çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği – üniversiteye başladığı göz önüne alınırsa, yaklaşık 17-18 yıllık bir süreç söz konusu olmalıdır – "küçük kasaba"dır.

Delikanlının kendisi bunu özel olarak isteyip çaba sarfetmese de, üniversite öğrenimi vesilesiyle sürekli rüyalarında gördüğü başkente yaşama şansı yakalamıştır. Bundan "hoşnuttur", ama "annesini ve kızkardeşini, okul çağı anılarını, aşına olduğu yerleri" ardında bırakacağı için biraz buruktur da. Deli-

kanlının kasabadan ayrılırken annesi ve kız-kardeşine söyledikleri, özellikle annesine verdiği sözler, sonraki gidişat göz önüne alındığında, oldukça çarpıcıdır: “Ama annesiyle, çalışmalarını ara vermeye izin verdikçe, hafta sonlarını kendisinde geçireceği konusunda anlaşmıştı; hem, düzgün bir iş dağılımı yapıldığında, niçin her hafta müsait olmasındı? Mesafe çok uzak değildi, trenle yolculuk etmeye yetecek parası da vardı.” Ancak delikanlı, – Erlebte Rede (deneyimlenmiş söz) tekniğiyle aktarılan – bu sözlerini asla gerçekleştir(e)meyecektir. Şöyle ki: Daha gittiğinin ilk haftasında, kuzenini tanıştırmak için eve tanıdıklarını davet eden teyzesini gücendirmemek için eve gitmez. Ertesi hafta ise, gelen konuklardan birinin tiyatro davetini reddemediği için eve gidemez. Cuma günü annesine bir özür mektubu yazar. Annesi ise oğluna; “yaşamını kendi arzusuna göre planlaması gerektiğini ve kendisinin – şimdiye dek olduğu gibi – onun işlerine karışmayacağını” yazar. “Aynı mektupta kızkardeşi de, eğer Pazar günü gelirse, beraberinde kendisine bir kitap getirmesini rica eder.” Delikanlı, Perşembe günü kitabı yollar, Pazar günü ise annesine gitmek yerine, büyükannesi ve teyzesiyle sohbet edip pencerenin önünde caddeyi seyrederek vakit geçirir.

“Zaman böylece akıp gider; öğrenimi neredeyse bitmek üzeredir.” Büyük şehire gelirken, kendisini her hafta sonu ziyarete geleceğine söz verdiği “(a)nnesini dört yıldır görmemiştir” (Kräftner, 2001: 263). Gerçi bu arada kızkardeşini bir kez görmüştür. İki yıl önce evlenen kızkardeşi balayı seyahatindeyken, iki saatliğine de olsa ağabeyini görmeye uğramıştır. Oysa o, kızkardeşi düğününü ağabeyi gelebilirsin diye Pazar gününe denk getirmesine rağmen, Pazartesi gününe sınav koyulduğu için oraya gidememiştir. Pazartesi günü öğleden sonraysa sınavın bir hafta ertelendiğini öğrenmiştir, muhtemelen “kara tahtadaki” erteleme yazısını gözden kaçırmıştır. Kızkardeşini istasyonda “beyaz güllerle karşılar.” Metinde geçen ilk diyalogda kardeşine “Annem nasıl?” diye sorar, çünkü annesi

kendisine “çok seyrek mektup” yazmaktadır. İlişkilerindeki bir aksaklığı/ sıkıntıyı ele veren bu saptamayı yapmış olmasına karşın, annesinin kendisine niçin az mektup yazıyor olabileceği konusunda fikir yürütmemesi dikkat çekicidir. Oysa kızkardeşi evlendiğine göre, annesi orada iyice yalnız kalmış olmalıdır. Annesinin, kendisine verdiği sözlere karşın, iki yıldır birkez olsun onları görmeye eve gel(e)meyen, üstelik her Pazar günü olduğu gibi, pek inandırıcı görünmeyen bir nedenden dolayı, kızkardeşinin düğününde bile yanlarında ol(a)mayan oğluna, çok az yazması normal görünmektedir. Kızkardeşi, “Bilirsin, o her zaman çok meşguldür. Ama iyi,” der ve ona, annesinin en son çekilmiş fotoğraflarından birini gösterir. Delikanlı bu fotoğrafa baktığında, annesinin tıpkı iki yıl önce bıraktığı gibi olduğunu düşünür. Kardeşi balayından sonra ağabeyine annesinin bir fotoğrafını göndereceğine dair söz verir, ama sonra, tıpkı ağabeyinin büyük şehire gelirken verdiği sözleri unutmaması gibi, o da bunu unuttur.

Aradan bir iki yıl daha geçmiştir; o ise son zamanlarda “sık sık bu fotoğrafı”, yani annesinin o en son çekilmiş fotoğrafını düşünür olmuştur. Bu ifadede, ana figürün annesini doğrudan değil, fotoğraftaki imgesi üzerinden düşündüğünün belirtilmesi, ‘annesine yabancılaşmışlığının’ boyutunu ortaya koymasından önemlidir. Daha sonra onun tam “dört yıldır”, yani büyük şehire geldiğinden beri uyku problemi çektiğini öğreniriz. Uykusuzluk çektiği verisi, onun varlığını içten içe rahatsız edip kemiren bir sorun olduğu – ki bu sorunun da, dört yıldır yüzünü görmediği annesiyle ilgili olduğu açıktır – bilgisini verir okura. Ancak metinde yine, onun yıllardır kendini gece uykusundan alıkoyacak kadar rahatsız ve huzursuz eden bu sorunu aydınlatmak için, kendine ‘zaman’ ayırıp bu durumu sorguladığına dair hiçbir veri yoktur. (Onun, annesine gidememe gerekçesi olarak hep bir ‘zamansızlık’ sorununu göstermesinden, büyük şehir yaşamının hızla akan mekanikleşmiş temposu içinde, üniversite öğrenimindeki sınav ve ödevlerin arasında

sıkışıp kaldığı anlaşılmaktadır). Ana figürün iç dünyasına eğilmediğini imleyen bu eksiklik, onun kendisine ne kadar yabancılaştığını/ 'özyabancılaşmışlığı' açığa çıkarır.

Delikanlı, uykusuz geçen gecelerde bu konuda bir içsorgulayış yapmak yerine, şu ilginç kıyaslamayı yapar: "Uyuyamadığı zamanlar [...], annesini genelde nişanlıyla, teyzesiyle ya da bu üçünü birbiriyle kıyaslardı." Aynı zamanda onun artık üniversiteyi bitirmek üzere olan 'nişanlı' bir genç adam olduğunu ortaya koyan bu ifadede, ilginç olan; onun "ne nişanlısını ne de teyzesini annesine benzetmesi, ama nişanlısını teyzesine çok benzer" bulmasıdır. Metne içkin bu veriden, onun teyzesini annesinin yerine koyduğu ve kasabadaki annesinin kendisi için fotoğrafı (ölü) bir imge olarak kaldığı, yani artık annesini neredeyse tümüyle uzaktaki bir 'yabancı' olarak gördüğü anlaşılır. Nişanlanırken bile annesinin yanında olmayışı, onun annesine ne kadar ileri ölçüde yabancılaştığının göstergesidir. Normalde nişanlanma, evlenme vb. törenlerde, öncelikli olarak anne-babaların bulunması gerekirken, burada ironik biçimde tam tersi söz konusudur. Şu alıntının ilk tümcesinde yer alan "elbette" ("natürlich") sözcüğünde anlaticı, alaycı tutumuyla anne-oğul arasındaki yabancılaşmışlığa gönderme yapar: "Nişanlısını annesini elbette hiç görmemişti(r) ve onun hakkında da çok az şey bilmektedir, çünkü Pazar günleri öğleden sonraları o dördü (büyükanne, teyze, kız ve o) oturma odasında oturup sohbet ettiklerinde onun hakkında pek konuşmazlar(ı)."

Teyzesiyle çıktıkları bir Pazar gezisinde, "o çevrede çok nadiren görülen mavi bir çiçek" (a.g.e: 264) bulurlar. Bilindiği gibi, Novalis takma adlı Friedrich F. von Hardenberg'in (1772-1801) *Heinrich von Ofterdingen* adlı romanında özlem duygusunu, sonsuzluğu ve erişilmezliği ifade etmede kullandığı "mavi çiçek" ("die blaue Blume") motifi (Novalis, 1975: 74-75) romantizmin simgesi sayılır. Nitekim mavi çiçeği gören genç adamın,

teyzesiyle nişanlısına "annemle oturduğum zamanlar bundan çok sık bulurdum. Birkez beraber gitmeliyiz oraya" (Kraeftner, 2001: 264-265) demesi, onun içten içe annesine derin bir özlem duyduğunu açığa vurur. Ancak burada, annesini özlediğini ve aslında oraya, mavi çiçeğin simgelediği annesini görmeye gitmek istediğini açıkça söylememesi dikkat çekmektedir. Nişanlısının yanıtı ise şöyledir: "Bir çiçek yüzünden bütün bir Pazarımızı mı mahvedelim? Birbirimizi zaten yeterince az görüyoruz. Ben, zamanımızı boşa harcamamız gerektiğini düşünüyorum." Bu söylem; hem nişanlısının bencilliğine, hem birbirinin iç dünyasını tanımayan bir çift konumunda olan bu ikisinin ilişkisindeki yüzeyselliğe ve yabancılaşmışlığa, hem de büyük şehir yaşamına egemen mentaliteye, özellikle 'zaman' kavramının alımlanışına dair bir ipucu sunar. Kendisinin de nişanlısına "hak vermek zorunda kal(dığı)" bu anlayışa göre, yoğun bir çalışma ve hızlı yaşam temposuyla geçen modern dünyada 'zaman' çok değerlidir ve hiçbir an'ının boşa harcanmaması gerekmektedir. Ama burada sözü edilen 'zaman' kavramı; insanın kendi varlığının, yaşamın ve ölümün anlamı gibi temel varoluşsal soruları, – ana figürün, büyük şehre geldiğinden beri başlayıp yıllardır süren uykusuzluğunun nedenlerini sorgulamayışı örneğindeki gibi – kendi içindeki kaygı ve korkuları sürekli öteleyerek, hiç sorgulamadan yaşadığı, insanı özbenliğine ve en yakınındaki insanlara yabancılaştıran, tektipleşmiş tüketim toplumunun öngördüğü bir yaşamın an'larından ibarettir. Nitekim uyuyamadığı için yatakta "uyanık uzandığı zamanlarda" genç adamın aklına "bazı anılar(ın)" gelmesi, ama onun bunları irdelememesi bu okumayı berkitir. Bu anıların; yıllardır görmediği, daha doğrusu – arada çok uzak bir mesafe olmasa da – görmeye gitmediği, ama içten içe çok özlediği annesine dair olduğu açıktır. Aslında daha sonraları da, başkentten o küçük kasabaya gidip orada yaşayan "annesini görmek için

giriştiği birçok denemesi" daha olur, ancak bu girişimlerin hemen hepsi, teyzesi ya da büyük annesi tarafından engellenir:

Başlangıçta bunlar, genelde teyzesi kendini iyi hissetmediği ve yalnız kalamayacağı ya da büyükannesinin bir ziyaret yapmak istemesi ve onun kendisine eşlik etmesine gereksinim duyması ya da teyzesinin, tren rüzgârında onun nezlesinin kötüleşeceğini düşünmesi ve büyükannesinin ona yelek örmesi ve onun bunu denemesinin gerekmesi ve buna benzer türden daha nice olayın ortaya çıkması nedeniyle başarısızlığa uğramıştı (Kräftner, 2001: 265).

Yukarıdaki alıntı, metindeki anne-oğul eksenli ailevi yabancılaşmanın, aslında bir kuşak öncesinden başlamış olduğunu; yani yıllardır bir araya gel(e)meyen anne-anesi, teyzesi ve annesinin de birbirlerine ne kadar yabancılaşmış olduğunu ortaya koyar. İlk zamanlar annesine, oraya gidemeyişinin nedenlerini detaylıca açıkladığı birçok mektup yazmış, annesi ise ona nadiren karşılık vermiştir. Ancak annenin oğluna az yazmasının nedeninin, onu az düşündüğünden ya da onu özlemiyor olmasından dolayı değil, onun öne sürdüğü nedenleri – kardeşinin düşüncesine katıl(a)mama gerekçesinde görüldüğü gibi – pek de inanılır bulmayışından kaynaklandığı izlenimi uyanır okurda. Oğlunun yaşamını kendi isteklerine göre kısıtlamak istemediği için mektuplarında onun niçin gelmediğini sorgulamaz, yalnızca kızıyla kendisinin günlük yaşamlarından söz eder. Daha sonraları artık o da, öyle eskisi kadar yazmaz – yani oraya gidemeyişinin nedenlerini açıklamaz – olur annesine. Ama yine de "önceki gibi, tüm bir hafta boyunca halletmesi gereken işleri, Pazar günü boş kalacak şekilde ayarla(r). Tren yolculuğunu gözünün önünde canlandı(rır), evi ve anneyi." Bu söylemde, dilbilgisel açıdan iyelik sıfatının bulunmayışı, yani onun evi ve onun annesi denmeyişi, ana figürün evine ve annesine ne kadar 'yabancılaştığını' belirginleştirir. Genç adam "(s)ık sık gelecek Pazar, annesine gideceğinden söz ed(er) ve her Cuma, teyzesinden küçük bir çantayı ha-

zır tutmasını is(ter)." Teyzesi de bunu gerçekten yapar, hazırladığı çanta her Cumartesi holde hazır durur. Ancak onun aklına her seferinde, annesinin herhangi bir vesileyle söylediği, büyük şehirdeki akrabalarla geçinmenin zor olduğu sözleri gelir ve gitmekten vazgeçer. "Ama annesi yanılmıştı(r); teyzesi ve büyükannesinin sağladığından daha iyi bir ilgiyi kimse arzu edemez()" (a.g.e) çünkü ona göre. Bu noktada metnin anlatı rotası en başa (analeks) yönelir. Delikanlının öğrenim görmek üzere başkente geleceği kesinleştiğinde, teyzesi ve büyükannesi annesine, daha yaz ayında geniş evlerindeki bir odayı genç akrabaları için düzenleyip, "onun hiçbir şeyinin eksik olmayacağı" anlatan uzun uzun mektuplar yazarlar. Annesi ise bu mektuplara her zamanki gibi güler ve kendi ayakları üzerinde durabileceği şekilde yetiştirdiği(ni düşündüğü) oğluna; "(e)ğer bir kız gibi şımartılmak istemiyorsan, onlarla geçinmen zor olacak" (a.g.e: 262) der.

Yine bir Pazar günüdür ve o, annesine gitmek yerine – tıpkı çocukken, babasının ölümünden sonra bir süreliğine orada kaldığı zaman olduğu gibi – pencerenin kenarında oturmuş, dışarıyı izlemekte ve nişanlısının gelmesini beklemektedir. "Kapalı pencerelerin ardından, içeriye gürültü dolar ve evde de daima bir şeyler; kapılar, sesler, adımlar kı-mıldan(maktadır)". O anda teyzesi ağlayarak içeri girer. Kasabadan bir telgraf gelmiştir; kızkardeşi, yani genç adamın annesi "hiç beklenmedik" biçimde ölmüştür, cenaze Salı gününü toprağa verilecektir. Burada acı bir alayın varlığı sözkonusudur. Şöyle ki: Annesi adeta, kendisini yaşarken ziyarete gel(e)meyen oğlu, hiç olmazsa cenazesine gelebilsin diye, onun biricik boş vakti olan Pazar günü ölmüştür, ancak defnedilmeyi hesaba kat(a)mamıştır. Nitekim modern dünyanın bencil bir karakteri olarak canlandırılan nişanlısı da, hemen bu cenaze töreninin zaman-sızlığına dikkati çerkesine "Salı mı?" diye sorar. Ama "Salı senin son sınavın var. Buna saygı göstermek zorundalar" der. Bu sözleyle, sınavının annesinin ölümünden daha önemli olduğunu,

annesinin cenaze törenine katılmayacağı için de, kızkardeşinin ve diğerlerinin kendisini mazur görmesi gerektiğini imler. Genç adam, "derin düşüncelere dalmış bir halde "(e)vet" der ve metin, nişanlısına söylediği "sınavı erteleyip ertelemeyeceklerini soracağım" (a.g.e: 266) sözüyle sonlanır.

İroni ve abartı sanatlarının yoğun olarak kullanıldığı metin, bu şekilde açık uçlu bir sonla biter. Ancak genç adamın, büyük şehre geldiği andan itibaren kasabaya gitmemek için öne sürdüğü nedenler/ mazeretler göz önüne alındığında; tıpkı kızkardeşi, ağabeyi gel(ebil)sin diye Pazar gününe denk getirirse de, onun düğüne sınav yüzünden nasıl katıl(a)madığıysa, – ölümü Pazar gününe denk gelen – annesinin cenazesine de katıl(a)mayacak gibi görünür. Çünkü yine o zamanlarda olduğu gibi – üstelik mezun olması için gireceği son sınav olduğu anlaşılan – çok önemli (!) bir sınavı vardır. Bu trajik son, bir oğul-un annesine, onun cenazesine bile katıl(a)mayacak kadar 'yabancılaştığını', daha doğrusu annesine yabancılaşmasının ne kadar aşırı ölçüye vardığını ortaya koyması bakımından oldukça çarpıcıdır.

Kraeftner'in 'o-anlatıcı' ile anlatılan öyküsünde, oğul ana figür olmasına karşın, Bachmann'ın 'tanrısal anlatıcı' tarafından anlatılan anlatısında anne ve onun gelini konumundaki (biri yaşlı diğeri genç) iki Bayan Jordan ana figür konumundadır. Anne Bayan Jordan, Kraeftner'in metnindeki anne figürü gibi küçük bir yerleşim biriminde, Viyana'nın ilçelerinden biri olan Hietzing'de "köhne bir villada, avuç içi kadar mutfağı ve yalnızca yarım küvetiyle banyoyu içeren tek odalık bir yerde" (Bachmann, 2006: 354) tek başına oturmaktadır.

Yaşlı Bayan Jordan, psikiyatri alanında "tanınmış bir profesör oğlu Leo'dan aldığı ayda bin şilinle geçinme becerisini göster(mektedir)." Ancak aldığı "(b)u bin şilin de son yirmi yılda değerinden hayli kaybetmişti(r); (...)" Bu söyleme göre, oğul Leo muh-

temelen yirmi yıl öncesinde bir bankaya ödeme talimatı vermiş olmalıdır, sonrasında ödemeyi arttırmak aklına bile gelmemiştir. Bu da, – tıpkı diğer metindeki delikanlı figürü gibi – Leo'nun, bayramlarda bile uğrayıp halini hatırlarını sor(a)madığı annesinden tümüyle kopuk bir yaşam sürdürdüğünü, onun maddi-manevi sıkıntılarının farkında olmadığını ortaya koyar: "Noel'de annesini ziyaret etmeyi düşünemeyecek kadar işi başından aşkındı(r); yerel çevredeki ünü zamanla uluslar arası bir niteliğe kavuştuktan sonra işi daha da çoğalmıştı(r)."

Yıllardır terk edildiği ilgisizliğe ve yalnızlığa alışmış olan yaşlı Bayan Jordan'ın yaşamındaki rutin, kendisini görmeye hiç zamanı olmayan oğlunun 2. eşi olan genç Bayan Jordan'ın sık sık gelip onu ziyaret etmeye başlamasıyla değişir. Franziska adlı bu genç kadın, "yaşlı kadının çok geçmeden kendi kendisine itiraf etmeden duramadığı gibi, gerçekten cana yakın, sevimli bir kızdı(r), (...)" (a.g.e: 354). Yaşlı Bayan Jordan, "iyi kalpli" oğlunun kendisiyle ilgilensin diye gönderdiğini sandığı Franziska'nın, bu sık ziyaretler için masraf etmesine üzülür. Franziska her gelişinde yanında, yaşlı kadında eksik gördüğü yiyecek-icecek bir şeyler getirir. Anne Jordan, oğlunun kendisinin büyük bir geçim sıkıntısı içinde olduğunu bilmesini istemez: "Bakarsın oğlu Leo uğrayabilirdi; evde hiçbirşey bulunmadığını ve onun kendisinden aldığı parayla ayın sonunu nasıl getireceği ve paradan geriye hediyeler için ne kalacağı üzerine bütün gün kafa yorup durduğunu bilmemeliydi" (a.g.e: 355). Bu noktada, güçlkle geçinmesine rağmen, Noel'de bile kendine uğra(ya)mayacak kadar "meşgul" olan oğluna – ve onun ilk eşinden olan torununa – her Noel'de armağanlar almaya çalışan anne Jordan'ın, yaşamının her anını (belki gelirse diye düşündüğü) oğluna göre yaşadığı, onu yaşamının merkezine yerleştirdiği dikkati çekmektedir.

Genç Bayan Jordan ise sürekli oğlunu

öven ve ona dair kendisinin hiç bilmediği şeyleri anlatan kayınvalidesini büyük bir ilgiyle dinlemektedir. Ondan, çok âşık olduğu eşi Leo'nun, ilk eşinden ayrıldıktan sonra evli sevgilileri olduğunu öğrenmiştir. Yaşlı ve genç Bayan Jordan arasındaki konuşmaların "hemen hepsi sadece Leo" üzerinedir. Annesi oğluluyla ilgili anılarını anlatırken, Franziska albümlerdeki fotoğraflara birçok kez yeniden bakmak zorunda kalmıştır: "Çocuk arabasında Leo, plajda Leo ve yıllar içinde Leo, yürüyerek yapılan gezilerde, pul yapıştırırken vb şeylerden tutun da askerlik dönemine varıncaya kadar hep Leo" (a.g.e: 355-356). Ancak "Franziska'nın yaşlı kadından öğrendiği Leo, kocası olan Leo'dan çok farklı biri(dir)" (a.g.e: 356). Bu veri, Leo'nun en yakınındaki kadın olmasına karşın, (tıpkı diğer öyküdeki delikanlı ve nişanlı figürleri arasında olduğu gibi) onu birçok açıdan tanımayan ya da gerçekte olduğundan çok daha farklı tanıyan eşiyle aralarındaki yabancılığı açığa çıkarması bakımından önem taşır.

Anne Jordan, yirmi yıl öncesinde kendisine belli bir miktar gelir bağladıktan sonra, maddi-manevi gereksinimleriyle hiç ilgilenmeyip, kendisini tümüyle yalnızlığa terk ettiği anlaşılan oğlunu, sürekli mazur görmeye ve göstermeye çabalamaktadır: "Sonra, Leo'nun kaybedecek hiç vakti yoktu(r) ve seksenbeş yaşındaki annesiyle ne konuşacağını bilmiyordu(r)" (a.g.e: 355). Görünen farklı olsa da, daima oğlunu haklı çıkaran yaşlı kadının anlattığına göre, Leo "annesine çok iyi davra(nır), akla gelebilecek en iyi şekilde her zaman yardımına da ko(şar)". Franziska sonunda bu durumda bir tuhafılık olduğunu farkeder, bunu biraz sorgulayınca şaşkınlıkla, aslında "(y)aşlı kadın(in) oğlundan kork(tuğunu)" anlar. Bu korku; hem oğlunun kendisine yaptığı maddi desteği kesme ihtimalinden duyduğu maddiyatla ilgili bir korku, hem de ziyaretine bile çok seyrek gelen oğlunun kendisini tümünden yalnızlığa terk edebileceğinden duyduğu manevi nitelikli bir korkudur. Nitekim daha sonra genç Bayan Jordan'da da varlığını saptayacağımız bu

korku, genel anlamda ataerkil düzenin kadın üzerinde yarattığı maddi-manevi baskıyı imler.

Yine birlikte sohbet ettikleri bir gün, yaşlı kadın gelinine – rahatsızlığını Leo'ya anlatmamasını rica ederek – şöyle der: "[...]; biliyorsunuz çünkü, ne kadar meraklı biridir, telaşa kapılabilir bunu haber aldı mı, dizimdeki rahatsızlığı söylemeyin kendisine, nihayet pek önemsiz bir şey, ama onu telaşlandırabilir." Aslında gerçekte "Leo'nun hiç telaşa kapılan biri olmadığı, en azından annesi için telaşlanmadığı, ona ilişkin haberleri yarım kulakla dinlediği Franziska'nın aklına gelmemiş değildi(r), ama bunu bastı(rır)." Anlatıcının alaycı söylemiyle "kocasına körü körüne hayranlık duyan" Franziska, kocasının ne kadar bencil bir insan olduğu gerçeğini yadsımaya ve basturmaya çalışır. Zaten eşine daha önceden annesinin dizindeki rahatsızlığı anlatmış ve buna "zaten sinirlenerek" tepki veren Leo, "sonradan Franziska'nın gönlünü almak isteyerek böyle önemsiz bir şey için doğrusu kalkıp annesine gidemeyeceğini açıkla(mıştır). Acele birkaç tıbbi sözcüğe başvurarak, ona söyle, kendisine falan falan ilacı alsın, ayakta da elden geldiğince az iş yapsın, öyle fazla gezip dolaşmasın de(miştir) (a.g.e: 356). Leo'nun annesine ne kadar duyarsızlaşıp yabancılaştığını çarpıcı biçimde ortaya koyan bu ifadeler, onun kişiliğine dair de önemli ipuçları verir okura. Şöyle ki: Aslında yaşlılıktan dolayı dizlerinden rahatsızlanan annesiyle kendisinin yakından ilgilenmesi gerekirken, bir de bu sorumluluğu kendisi tek başına üstlenen iyi niyetli eşinin kalbini kırar. Mesleğinde son derece başarılı bir psikiyatrist olması karşın, ironik biçimde öfke kontrolü yapamayan sinirli, asabi ve en önemlisi bencil ve duyarsız bir kişilik sergiler.

Eşinin, annesine karşı bu bencil ve kayıtsız tutumuna karşılık "(s)esini çıkarmayan Franziska", ilaçları alıp kayınvalidesine gider. Yaşlı kadını yatakta tutmak için bakıcı bir kadına gerek vardır, ancak bunu eşine anlatmayı "göze alama(z), çünkü bir bakıcı tutmak paraya bak(ar)" (a.g.e: 356-357). Bu

noktada, annesine yirmi yıldır aynı aylığı gönderen Leo'nun, parayı ne kadar önemsemediği ve kendisinin bağladığı aylıktan başka bir geliri olmayan annesinin sağlığı bile sözkonusu olsa, harcama yapmak istemediği belirginleşir. Bir yanda oğluna masraf açmak istemeyen yaşlı Bayan Jordan, öteki tarafta annesiyle ilgili olarak "söylediklerine kulaklarını tıkayan kocası" vardır. Kocasının annesi için sorumluluk duyan Franziska ise kuaföre gideceği bahanesiyle "Hietzing'e koşmuş, küçük evi derleyip toplamış, akla gelen gerekli öteberileri yanında götürmüş, yaşlı kadın için bir de radyo almıştı(r)." Ama ortak hesaplarından, onun annesi için "yaptığı harcama Leo'nun gözünden kaçmayacağı" için huzursuz olan genç kadın, bu harcamaları kendi tasarruf hesabındaki parayla kapatır. Ebeveynleri öldükten sonra miras kalan az miktardaki serveti akademisyen erkek kardeşiyle paylaşan Franziska'nın maddi durumu çok iyi olmasa da, kendi parasıyla bir süre eve hekim çağırarak kayınvalidesini tedavi ettirir. Anlatıcının alaycı yorumuna göre, en önemlisi; "gerek kendisinin, gerek yaşlı kadının kim olduğunu gizleyip hekime söylememişti(r), çünkü kocasının ününe zarar vermekten başka bir işe yaramayacaktı(r) bu, [...]" Ancak iki Bayan Jordan'ın özverisi kıyaslandığında, "yaşlı kadının davranışı çok daha büyük bir özveriyi içermekte(dir), çünkü ünlü biri olan oğlundan gelip dizine bakmasını istemeyi aklından geçirmiyordu(r)" (a.g.e: 357).

Sonunda sohbetlerindeki "(i)yi oğul" teması üzerine konuşacak bir şey kalmayınca" Franziska sözü, yalnızca babasının erken yaşta öldüğünü bildiği kocasının ailesine getirir. Elli yıl önce dul kalan kayınvalidesi, tüm zamanını – yalnızca bir keresinde zor bir çocuk olduğunu söylediği – "tek çocuğunu büyütmeyle geçirmiş, zamanla da kimsenin kendisiyle ilgilenmediği ihtiyar bir kadına dönüşmüştü(r)". Anne Jordan, "yaşamı(nun) çok büyük zorluklarla geçtiği(ni)" söylediği "oğluna aşırı düşkünlüğünden, anne ve babasını

küçük yaşta kaybetmiş Franziska'yla benzerlik kurmak hiç aklına gelmez(z), oğlundan başkası sıkıntı çekmiş olamaz(z)" çünkü ona göre. Oysa "(k)onuşmalarından anlaşıldığı kadarıyla aslında oğlu hiç de öyle fazla sıkıntı çekmiş değildi(r), uzak bir kuzen okuması için gerekli parayı sağlamıştı(r)" (a.g.e: 358). Kayınvalidesinden öğrendiğine göre, Johannes adlı bu sanatçı kuzen çok zengindir, şimdilerde tek başına yaşlanmış bir eşcinseldir. Ancak "eşcinselliğe ve daha pek çok soruna yan tutmaksızın, bilimsel açıdan yaklaşmaya mesleğinin kendisini yükümlü kıldığı kocası Leo'nun, sanki sanat eserlerini toplaması, eşcinselliği, ayrıca bir mirasa konması suçmuş gibi kuzeni hakkında kötü konuşması()" Franziska'yı çok şaşırır. Ama kocasına kızmayacak kadar büyük bir "hayranlık" duyan genç kadın bunun nedenini; "annesinin ve eskiden birlikte yaşadığı kadınların kendisine anımsatılmasından hoşlan(mayan)" kocasının, "kuzenine karşı yükümlülüğünün anımsatılmak istenmesinden" de hoşlanmamasına bağlar. Burada ilginç olan; Leo'nun, "şeytanlığın, anlayızsızlığın ve alçaklığın katıksız örneği()" olarak nitelendirdiği, – geçmişte kendisine maddi destek de sağlayan – zengin bir aileden gelen eski eşi başta olmak üzere, kadınlara takındığı 'aşağılayıcı' yaklaşımdır: "Sanki bütün kadınlar alacaklılar gibi bir araya gelmiş, ona karşı bir komplo oluşturmuşlardı; hem kendisinin, hem başkalarının önünde kadınları aşağılayarak onların elinden kurtulabilirdi ancak, [...]" (a.g.e.: 359-360). Buna karşın Franziska, oğluna aşırı düşkün olan kayınvalidesinin anlattıklarının da yardımıyla, idolleştirdiği profesör kocasının psikolojik arazlarına körleşmeyi başarır:

Çok yetenekli bir hekimin dikenli ve çileli bir yoldan ilerleyip yükselişi, söz konusu dönemde Franziska için en yüce şeyi oluşturmuştu, [...]. Annesinin de gerek maddi, gerek manevi bakımdan Leo için oluşturduğu yük taşınır gibi değildi ve Franziska en azından bu yükü Leo'nun omuzlarından alıp ken-

disi üstlenmişti. [...], böylece Franziska kocasının, kafasında başka düşünce olmaksızın kendini işine vermesini sağlamak istemişti (a.g.e.: 360).

Franziska'nın annesine gösterdiği bu ilgiyi "aşırı" bulan Leo'ya göre "arada bir telefon, yeter(lidir) ona bu kadarı" (a.g.e.: 361). Kayınvalidesiyle en son konuştuklarında, kadın ona gençken zengin bir ailenin oğluna öğretmenlik yaptığında kendisine armağan edilen broşu gösterir. Ancak onu da, hastalandığında, oğluna yük olmamak için satmayı düşündüğü için, gelininden oğluna bu broştan bahsetmemesini ister. Yaşlı kadını "çoşkuyla kucakla(yan)" gelini, ona bu broşu satmayacağına dair söz verir. Tüketim toplumlarına evrilen hareketli büyük şehir yaşantılarında "(k)ocasıyla harcadıkları paranın haddi hesabı yokken, gezilere çıkıp evlerinde konuklar ağırlarlarken, zavallı kadının elindeki broşu satması(nın) yakışık" almaya çağını düşünen Franziska, artık şu gerçeği iyice ayırmasar: "kendisini uyarayan bir şey vardı ortada, içinde ilk tehlike sinyali sesini hafiften duyurmuştu, çünkü tuhaflığına ve işi abartmasına karşın yine de kayınvalidesinin haklı olduğu bir şey bulunuyordu, [...]" (a.g.e.: 362-363). Bir kongre için Leo'yla birlikte yurtdışına çıkmadan önce, kayınvalidesi tek başına yürüyüp rahatsızlığı artmasın diye bir kısmını peşin ödeyerek, istek üzerine evlere taksi gönderen bir galeriyle anlaşır ve kayınvalidesine de bunun Leo'nun eski bir hastasının jesti olduğunu söyler. Ama geri döndüğünde yaşlı kadını bacağı iyice kötüleşmiş bir halde bulur, çünkü kadıncağz kendisine taksi çağırıp alışverişlerini yürüyerek yapmıştır.

Artık kayınvalidesinin Leo'nun ya da kendisinin geçmişi hakkında anlatacak bir şeyi kalmamıştır. Bu nedenle Franziska devralır sözü, o da şimdiki Leo'yu, onun dünya çapındaki başarılarını anlatmaya başlar. Ama yaşlı kadın garip bir suskunluğa gömülmüştür. Bir keresinde, gerçekte hiç öyle bir şey yokken, köpeklerin havlamalarını duyup duymadığını sorar ona. Kulakları da

ağır işitmeye başlayan yaşlı kadın, her defasında sözü dışarıdan geldiğini iddia ettiği köpeklerin sesine getirir. Ayrıca yıllardır evine gelen oldukça güvenilir temizlikçi kadının, on şilini aldığında da kuşkulunup sinirlenen kayınvalidesinin durumuna endişelene Franziska, bu kez bunun bir hastalık başlangıcı mı, yoksa yaşlılıktan dolayı mı olduğunu Leo'ya sormaya karar verir. Ancak "tam o sıra Leo'yla arasındaki ilişki çapraşık bir durum almaya başla(r). Kocasının davranışı kendisini öylesine ürkü(tür) ki," tıpkı daha önce kayınvalidesinde saptadığı gibi, kendisi de "ondan korkar olmuştu(r)." Nedenini kestiremeye de, kocasının kendisine keyif veren, "içten içe sevindiği bir şey(in)" olduğunu hissettiği bir gün tüm cesaretini toplayarak eşine, onun hasta annesini evlerine almalarını önerir. Karısına, onun "duygularını övgüye değer bul(duğunu)" söyleyen Leo'nun yanıtıysa şöyledir: "[...] yaşlı insanları buldukları yerden alıp başka bir yere yerleştiremezsin, onları sıkıntıya sokar bu. Sonra, annem özgür olmak ister, güçlü bir kadındır, yıllar yılı tek başına yaşamıştır, sen onu benim kadar iyi tanıyamazsın kuşkusuz" (a.g.e.: 366).

Ancak karısı köpekleri sorunca ansızın "tamamen değiş(en)" Leo, ona annesinin "Hala bir köpek peşinde mi?" olduğunu sorar, çünkü ona göre "bir köpek öyle bir başbelasıdır ki, giderek ilerleyen bu zihinsel bozukluğunda onun akıl erdirebileceği gibi değildir." Profesör oğulun, burada annesinin yaşının "bir köpekle başa çıkama(yacak)" kadar ilerlemiş olduğunu ve yaşlılıktan dolayı gerçeklik algısının zayıfladığını söylemesi, az önce onu evlerine almamak konusunda eşini ikna etmek için söylediği sözlerle büyük bir karşıtlık oluşturur ve ironik biçimde, ondansa eşinin daha iyi tanıdığı görünen annesine karşı ne ölçüde duyarsızlaşıp 'yabancılaştığını' çarpıcı biçimde ortaya koyar. Annesinin "bu çocukça hevesin(in) çok sürmeyerek kaybolup gittiğine sevin(diğini)" (a.g.e.: 367) söylemesi

üzerine, kayınvalidesinin önceden bir köpeği olduğunu anlayan Franziska ise onu içine gömüldüğü suskunluktan bir köpekle kurtarabileceğini sezer ve ona bir köpek isteyip istemediğini sorar. Önce sinirlenip kızan yaşlı kadın, önceden Nuri adlı bir köpeği olduğunu, ama beş yıl kadar önce onu bir köpek bakımevine verdiğini söyler. Oğlunun "köpek sevmeye(diğini)", normalde çok sakin bir köpek olan Nuri'nin de oğlundan hiç hoşlanmadığını anlatır; kendisine ve başkalarına karşı hiç böyle yapmamasına karşın, oğlu uğradığında onun "üzerine saldırı(p), kudurmuş gibi havla(yan)" köpeğinin, bir de Leo'yu ısırma kalkışması üzerine "Leo'nun tepesi atmıştı(r)." Bu yüzden kendisine de "onu evden uzaklaştırmak düş(müştür)." Gelinine, "(ö)yle ya, bana kalkıp geldi mi Leo'nun rahatsız edilmemesi gerekir, huysuz bir köpek yüzünden ne diye kızıp sinirlensin" diyen kadın, Nuri olayından; "çabuk incinen biri" olan oğlunu değil, "Nuri'yi eve almakla pek bencil davran(mış)" (a.g.e.: 368) olan kendisini suçlar: "Leo benimle ilgilenmeseydi, nice olurdu halim, [...]. Tek korkum bir yaşlılar yurdunda yaşamımı sürdürmekti, ama Leo asla izin vermeyecekti buna; bu ev olmasaydı, ister istemez bir yaşlılar yurdunun yolunu tutacaktım. Buna da kuşkusuz bir köpek değmezdi" (a.g.e.: 369). Kendi içinden, "evde artık ondan hoşlanmayıp üzerine saldıran bir köpek yoksa da, [...] Leo'nun annesine hayli seyrek uğradığını, bunun giderek daha da seyrekleştiğini düşü(nen)" (a.g.e.: 368) gelininden, bu anlattıklarından oğluna yine hiç söz etmemesini rica eder. Kayınvalidesinin, ona biricik can yoldaşı olan köpeği Nuri'yi kendisi istediği için değil, – adeta onu yalnızlığa ve ilgisizliğe terk ederek ne kadar üzdüğünü hissettiği için – eve nadiren de olsa her gelişinde kendisine saldırıp ısırma çalısan oğlunun hatırı için bakımevine vermek zorunda kaldığını anlayan Franziska sinirlenip üzülür ve "Nasıl

insanlarız biz, dedi kendi kendine – (...) –, ne aşağılık insanlarız biz, bizim her şeyimiz var, bu kadın ise kendine bencil gözüyle bakıyor!" diye düşünür. Ancak – tüketim toplumuna yönelik eleştiri içeren – bu içsorgulamada, aslında Nuri olayı Leo'nun sadistliğe varan benmerkezcilliğini açıkça ortaya koyduğu halde, onun da tıpkı kayınvalidesi gibi, yaşamının merkezine yerleştirip yücelttiği ve her zaman haklı gördüğü (tanrısal konumdaki anlatıcının ironik yorumuna göre, âşık olduğu adamı "– nasıl bir insan benim şu kocam! diye düşünecek durumda değildi çünkü –") Leo'yu suçlamaktansa, kendisini de işin içine kattığı gözlenir. Bu, Franziska'nın kayınvalidesini son ziyareti olur. Çünkü sonra gelişen olaylar, o kadar ağırdır ki, "yaşlı kadın ve daha pek çok şey Franziska'nın aklından çıkır gi(der)" (a.g.e.: 369).

Anne Jordan ise "korkusundan oğluna telefon edip" gelininin niçin artık ziyareti ne gelmediğini soramaz. İyice yalnızlaşan kadının üstüne "bir tedirginlik çökmüştü(r)", oğlunun sesiye telefonda "neşe ve tasasızlıkla yankılanıyordu(r). Hatta yurtdışı gezisine çıkmadan önce "bir ara bizzat eve gelerek yirmi dakika kadar yanında kal(mıştı) [...] Franziska'dan hiç söz etmediyse de, kendisine ilişkin bir sürü şey anlatmıştı(r), bu da yaşlı kadını mutluluğa boğ(muştur)" (a.g.e.: 370). Ancak bu kısacık mutluluktan sonra yine mutut yalnızlığına dönmüştür. Uyku sorunu da yaşayan yaşlı kadın, dışarıdan gelen köpek seslerini duymaya başlamıştır yine. Yaşlılık hastalıkları gittikçe artan kadın, alışverişe çıkması gerektiğinde, artık dışarıda yığılıp kalabileceğinden korktuğu için, Franziska'nın numarasını verdiği taksiciyi çağırma başlamıştır. Aradan epeyce zaman geçmiş olmalıdır, çünkü oğlu uğramıştır yine. O konuşurken "köpekler havlamaya" başlar: "Ve havlama sesiyle, öte yandan yumuşak, yumuşacık bir dehşetle öylesine sarılıp kuşatı(lır) ki, artık oğlundan korkmaz o(lur). Bütün bir yaşam korkusundan kurtu(lur) ansızın." Yaşlı kadı-

nın oğlundan (ve yaşamdan) duyduğu korkudan daha büyük olup onu yumuşacık sarmalayan bu grotesk korku, ölüm korkusu olarak okunabilir ki, bu da, köpek havlamalarının simgesel anlamını açığa çıkarır. Bu köpek havlamaları öte yandan, kadının “bir an sanki Nuri yanındaymış da yine Leo’ya havlayıp üzerine saldıracakmış gibi bir duyguya kapıl(masının)” imlediği gibi, Nuri olayıyla da doğrudan ilgilidir. Franziska’dan yine hiç söz etmeyen oğlu, “bir dahaki sefer Elfi’yi de getiririm sana” (a.g.e.: 371) diyerek yanından ayrılır.

Ama yaşlı kadın yalnız kalınca, paranoyak sanrıları artar, çevredeki „tüm bahçe ve evlerden“ yükselen köpek havlamalarını işitir; „canavarlar köyü istilaya başlamıştı; köpekler ona yaklaşıyor, ona havlıyordu“ (a.g.e.: 372). Yıllardır oğlu tarafından maddi-manevi ihmal edilen, bedensel rahatsızlıkları gittikçe artan yalnızlık içindeki yaşlı kadının yaşamına *Leitmotiv* olarak eşlik etmeye başlayan tehditkâr köpek havlamaları, yaşlı kadın için ölümün habercisi gibidir adeta. Yaşlı Bayan Jordan’ın duyduğu bu hayali köpek sesleri, Nuri olayındaki gibi kendisine; çok sevdiği, toz kondurmak istemediği biricik oğlunun, görmezden gelip yoksaydığı bencilliğini haykırmaktadır. (Aynı şey, genç Bayan Jordan için de geçerlidir; çünkü orada olmayan köpeklerin hayali havlama sesleri, ona da, âşık olduğu adamın kişiliğini aslında doğru tanımadığının sinyallerini duyurmuştur). Zamanla köpek sesleri hafifleyip azalır, ancak yaşam sahnesinde artık ona bu seslerin simgelediği ölümünü beklemekten başka rol kalmamıştır. Nitekim o da, „o güçlü havlamaların dönüp gelmesini beklemeye başla(r).“

Metnin son paragrafında, hem annenin hem de Franziska’nın öldüğü anlaşılır. Yaşlı kadının son zamanlarda taksilerini sıkça kullandığı galeri, hizmetlerinin sonlanmasından aylar geçtikten sonra alacağını tahsil etmek için, Franziska’nın erkek kardeşine bir fatura yollar. Kardeşinin sağken bir kısmını ödediği bu “esrarengiz fatura” hakkında gale-riden bilgi alamasa da, “bir zamanki eniştesi-

ne telefonla başvurmayı düşünmediğinden ya da onu hayatta bir daha görmek istemediğinden, kendisini hiç ilgilendirmeyen ve tanımadığı bir kadının taksi masrafını taksit taksit ödemeye koyu(lur)” (a.g.e.: 373) ve metin, oğul/ eş olarak Leo’nun ölümcül bencilliğini çarpıcı biçimde vurgulayan bir şekilde sonlanır.

Okurun eşzamanlı olarak, iki ayrı kadının bakış açısından (geçmişle ve bugünüyle) tanıdığı oğul ve eş olarak Leo, birbirinden çok farklıdır. Sevgiden adeta gözleri kör olan, gerçeklik alguları çarpılan iki kadın figür, onu yaşamlarının merkezine yerleştirmişlerdir. Yalnızca annesine karşı değil, birlikte olduğu diğer kadınlara da sadistçe davranıp onlar üzerinde adeta maddi-manevi bir tahakküm kuran ataerkil düzenin (seçkin bir) temsilcisi olan Profesör Dr. Leo Jordan, her ikisini de ruhsal açıdan oldukça hırpalayıp üzmüş, hatta bir bakıma onların ölümlerine neden olmuştur. Ancak yazarın, bencil ve sadist bir kişilik sergileyen Leo’nun kurbanı gibi görünen bu iki kadını metnin ana figürleri kılması ve tanrısal anlatıcıyı devreye sokarak ironik yorumlar yapması, görünürdeki güçler dengesini – Hegelci “efendi-köle” ilişkisindeki gibi (Hegel, 2010: 142-152), ona bu gücü veren kadınlar lehine – bozarak, ataerkil düzen eleştirisini berkitir.

TOPARLAMALAR/ SONUÇ

Bu çalışmada, hemen hemen aynı dönemlerde yaşamış, metin evrenlerinde genellikle birbirine benzer tema ve motifleri işleyen iki Avusturyalı kadın şair-yazarın, Ingeborg Bachmann ile Hertha Kräftner’in seçtiğimiz düzyazı metinlerini ‘ortak tema’ ekseninde karşılaştırmaya çalıştık.

Kräftner’in ‘o-anlatıcı’ ile anlatılan öyküsünde, oğul ana figür olmasına karşın, Bachmann’ın ‘tanrısal anlatıcı’ tarafından anlatılan metninde – biri yaşlı anne, diğeri onun gelini olan – iki Bayan Jordan ana figür konumundadır. Kräftner’in öyküsünde olaylar oğulun perspektifinden anlatılmasına karşın, Bachmann’ın öyküsünde oğul figürü,

yaşlı ve genç Bayan Jordan'ın bakış açısından anlatılır.

Kräftner'in metninde, Bachmann'ın tersine figürlerin adı verilmeyip, onlara anonim öznel olarak bakılması sağlanmıştır. Her iki metinde de yalnızca bir erkek figür olup kadın figürler sayıca daha fazladır. Kräftner'in metninde anne, kızkardeş, teyze, büyükanne ve nişanlı figürleri, Bachmann'ın metninde anne ile birlikte ana figür konumunda olan ikinci gelin ve yan figürler olarak, ilk gelin (ve sonuncu genç sevgili) vardır. Her iki metinde de – küçük yaşta babalarını kaybetmiş – eril figürlerin 'oğul' kimliği ön planda olmasına karşın, Kräftner'in öyküsünde nişanlı, Bachmann'da ise gelin figürleri aracılığıyla eş/ sevgili rolü açısından da portreleri çizilir. Kräftner'in metninde henüz bir üniversite öğrencisi olan oğul figürü, nişanlısının (ve aynı zamanda teyzesinin ve büyükannesinin) düşünce ve arzularına göre hareket eden edilgen ve çekingeni bir ruhsal portre çizerken, Bachmann'ın metninde üniversitede profesör – üstelik psikiyatri alanında – olan oğul figürü, annesi başta olmak üzere yaşamındaki tüm kadınlara karşı bencilce, hatta sadistçe davranan, onlar üzerinde bir tahakküm alanı kuran, onları aşağılayıp baskı altına alan, yalnızca kendi istek ve arzularını önemseyen narsist bir kişilik çizer.

Tıpkı Kräftner'in metnindeki delikanlı figürü gibi, Bayan Jordan'ın oğlu da yüksek öğrenim görmek için, o zamana kadar yaşadığı küçük yerleşim biriminden ayrılarak büyük şehire gelmiştir. Bu şekilde her iki metinde de anlatı, kabaca; iki ayrı uzama (kasaba/ilçe gibi küçük yerleşim birimiyle büyük şehir) ve iki ayrı zaman kesitine (yüksek öğrenime kadar ki, yani figürlerin çocukluk ve ilk gençlik yıllarını kapsayan yaklaşık 18 yıllık bir süreçle yüksek öğrenime başlama süreci ve devamı) bölünür. İlk uzamda oğul figürleri anne'ye yakın iken, ikincisinde anne'den uzaktadırlar. Her iki metinde de, anlatının rotası küçük

yerleşim biriminden büyük şehire doğru yol alır; küçük yerleşim biriminden ve dolayısıyla anne-den uzamsal uzaklaşma anlamına gelen bu hareket; oğul figürlerinin, hem annelerine hem de kendi özbenliklerine yabancılaşmasıyla sonuçlanır.

Her iki öykü de, metanın insanı insan kılan duyguları ezip geçerek en üst değer haline geldiği ileri-anamalcı dünyadaki 'anne-oğul ilişkisine' odaklanmıştır. Büyük şehrin mekanik bir hızla akan çalışma ve yaşam temposu içinde her iki metnin ana figürü de, zamanla kendilerine (özbenliklerine) ve annelerine yabancılaşmışlardır. Anamalcı/ ataerkil düzenin temsilcisi yabancılaşmış eril öznel olarak her ikisi de, kendilerini doğuran, büyüten, (üstelik eşleri öldüğü için tek başlarına) yetiştiren, o güne gelmelerinde en büyük 'emek'in sahibi olan annelerini ilgisizliğe ve unutulmaya terk etmiştir ve her iki figürün annesi de, yalnızlık, ilgisizlik ve sevgisizlik içinde ölmüştür.

Özetle, her iki öyküde de, (biri üniversite mezunu, diğeri üniversite profesörü olan) iki oğul'un; anamalcı ataerkil tüketim toplumunun seçkin birer temsilcisi haline gelmesi, doğa'yı simgeleyen annelerinden ve kendi özbenliklerinden yabancılaşmalarıyla, bir anlamda annenin (simgesel) katliyle gerçekleşmiştir.

KAYNAKÇA

- Adel, K. (1982). *Aufbruch und Tradition. Einführung in die österreichische Literatur seit 1945*, Wien: Wilhelm Braunmüller Verlag.
- Aytaç, G. (2003). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Bachmann, I. (2006). „Köpek Havlamaları“, *Otuzuncu Yaş. Bütün Öyküler* (Çeviren: K. Şipal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 354-373.
- Bachmann, I. (2008). *Simultan. Erzählungen*, München: Piper Verlag.

- Bachmann, I. (1985). *Malina* (Çeviren: A. Cemal), İstanbul: B/F/S Yayınları.
- Bachmann, I. (1994). "Homage an die Wienerin. Eine unveröffentlichte Skizze," *Du*, Heft Nr. 9, September, 70-71.
- Cemal, A. (1985). "Malina Ya Da Günlük Cinayetlerin Romanı", (Ingeborg Bachmann), *Malina* (Çeviren: A. Cemal), İstanbul: B/F/S Yayınları, s. 7-12.
- Cemal, A. (1990). "Sunuş", *Bu Tufandan Sonra- Ingeborg Bachmann'dan Seçmeler* (Hazırlayan ve Çeviren: A. Cemal), İstanbul: Metis Yayınları, s. 7-9.
- Corbineau-Hoffmann, A. (2000). *Einführung in die Komparatistik*, Berlin: Erich-Schmidt Verlag.
- Çolak, V. (1999). "Yabancılaşma, Gizemcilik, Şiir", *Yabancılaşma ve Öteki Şiir*, İstanbul: Gendaş Yayınları, s. 211-214.
- Daemmrigh, H. S.&Daemmrigh, I. G. (1995). *Themen und Motive in der Literatur*, Tübingen und Basel: UTB Francke Verlag.
- Eichmann-Leutenegger, B. (1998). "«... wie wir den Engel leicht verloren...» Gedichte, Prosa, Briefe von Hertha Kräftner (1928-1951)", *Orientierung* 62, 90-92.
- Emer Kıziler, F. (2014). *Duino Ağıtları* (Rainer M. Rilke) ile Bir Meleğin Yakarışı/ Dualar (Hertha Kraeftner) Adlı Yapıtlarda Melek İmgesi, Konya: Çizgi Yayınevi.
- Featherstone, M. (1996), *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü* (Çeviren: M. Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fromm, E. (1993). *Wege aus einer kranken Gesellschaft*, Stuttgart: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Härtling, P. (1983). "Hertha Kräftner: Warum hier? Warum heute?", *Vergessene Bücher. Hinweise und Beispiele*, Karlsruhe: Loeper Verlag.
- Marcuse, H. (1989). *Us ve Devrim* (Çeviren: A. Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınları.
- Hegel, G. W. F. (2010). *Phänomenologie Des Geistes*, Köln: Anaconda Verlag.
- Hösle, V. (2008). "Über den Vergleich von Texten. Philosophische Reflexionen zu der grundlegenden Operation der literaturwissenschaftlichen Komparatistik", *Orbis Litterarum*, 63/5, 381-402.
- Jens, W. (1984). *Statt einer Literaturgeschichte Dichtung im 20. Jahrhundert*, Düsseldorf/ Zürich, Hamburg: Artemis & Winkler Verlag.
- Kafka, F. (1996). *Değişim* (Çeviren: K. Şipal), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kafka, F. (1983). *Das erzählerische Werk* (Bd. I-II). Berlin: Rütten & Loening Verlag.
- Kaszyński, S. H. (2012). *Kurze Geschichte der österreichischen Literatur*, aus dem Polnischen übersetzt von A. Höllwerth, Frankfurt a. M.: Peter Lang Verlag.
- Kaukoreit, V. &Pfoser, K. (Hg.) (2000). *Die österreichische Literatur seit 1945*, Stuttgart: Reclam Verlag.
- Kıziler, F. (2006), *Moderniteden Postmoderniteye Kavramsal Bir Yolculuk*, Konya: Salkım-Söğüt Yayınları.
- Klinger, K. (1980). „Lyrik in Österreich seit 1945“, (Yay. Haz.: H. Spiel). *Kindlers Literaturgeschichte der Gegenwart. Autoren. Werke. Themen. Tendenzen seit 1945. Die zeitgenössische Literatur Österreichs II* (s. 3-295). Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Korsch, K. (2000). *Karl Marx. Marksist Kuram ve Sınıf Hareketi* (Çeviren: M. Okyayuz), Ankara: Doruk Yayınları.
- Kräftner, H. (2001). "In der Hauptstadt", *Kühle Sterne*, Frankfurt a. M.: Suhrkamp Verlag, s. 262-266.
- Kräftner, H. (1948/ 1949). "Einem Straßengeiger", *Lynkeus* 2, 25.
- Lescovar, V. (2005). *Die fabelhafte Welt der Hertha Kräftner*, Wien: Edition Präsens.
- Lukacs, G. (1978). *Eстетik* (Çeviren: A.Cemal) (Cilt: 1). İstanbul: Payel Yayınları.
- Lyotard, J. F. (1990). *Postmodern Durum* (Çeviren: A. Çiğdem), İstanbul: Ara Yayın-

- cılık.
- Lyotard, J. F. (1998). "Postmoderne Dönüş", (Yay. Haz.: E. Batur). *Modernizmin Serüveni* (s. 20-21). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Marcuse, H. (1990). *Tek Boyutlu İnsan* (Çeviren: A. Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınları.
- Marcuse, Herbert (1989), *Us ve Devrim* (Çeviren: A. Yardımlı), İstanbul: İdea Yayınları.
- Novalis (1975). *Dichtungen und Prosa*, Leipzig: Philipp Reclam Verlag.
- Petrik, D. (2008). "Und das heisst Mädchen sein", (Yay. Haz.: K. Tiwald). *Berührungen* (s. 22-34). Austria: Edition Lex Liszt 12.
- Pochlatko, H. vd. (1974). *Einführung In Die Literatur Des Deutschen Sprachraumes Von Ihren Anfängen Bis Zur Gegenwart*, Wien: Braumüller Verlag.
- Renner, G. (2009). "Literatur im Burgenland 1945 Bis 1955", (Yay. Haz.: H. S. Milletich vd.). *Beiträge Zu Einer Literaturgeschichte Des Burgenlandes Bd. 1* (s. 248-250). Wien-Köln-Weimar. Böhlau Verlag.
- Saydam, M. B. (2013). *Deli Dumrul'un Bilinci. "Türk-İslam Ruhü" Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Schütz, H. J. (1988). Hertha Kräftner, "Ein deutscher Dichter bin ich einst gewesen". *Vergessene und verkannte Autoren des 20. Jahrhunderts*, München: C. H. Beck Verlag.
- Zeyringer, K. (2008). *Österreichische Literatur seit 1945*, Innsbruck: Studien Verlag.
- Zima, P. (2011). *Komparatistik*, Tübingen und Basel: A. Francke Verlag.
- Žirmunskij, V. (1973). "Die literarischen Strömungen als internationale Erscheinungen", (Hg.) Horst Rüdiger, *Komparatistik. Aufgaben und Methoden*, (s. 104-126). Stuttgart. Berlin. Köln. Mainz: Verlag W. Kohlhammer.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Kıziler Emer, F. (2018). Hertha Kraeftner'in "Başkente" ve Ingeborg Bachmann'ın "Köpek Havlamaları" Adlı Öykülerinde (Post)Modern Dünyada Özyabancılaşım ve Anne-Oğul Yabancılaşması, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7659>, Number: 70 Autumn I 2018, p. 163-181.

